

Література:

1. Знаменский Г. Л. Хозяйственный механизм и право. АН УССР, Ин-т экономики пром-сти; Отв. ред. В. К. Мамутов. Киев : Наукова думка, 1988. 160 с.
2. Круглова Н. Ю. Хозяйственное право : учебное пособие. 2-е изд. Москва : Изд-во РДЛ, 2001. URL: <http://www.bibliotekar.ru/hozyaystvennoe-pravo/2.htm>.
3. Кузьмін Р. Р. Контроль як складова господарсько-правового механізму запобігання економічній злочинності і боротьбі з нею. *Наше право*. № 2. Ч. 2. 2011. С. 97–100.
4. Демидова А. М. Про системний підхід до захисту банків від загроз їх безпеці. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 168–172.
5. Бобкова А. Г. Правове забезпечення рекреаційної діяльності. Донецьк: Юго-Восток, 2000. 308 с.
6. Прилуцький Р. Б. Правові механізми у сфері господарювання. *Юридична наука*. 2013. №5. С. 26–39.

Матвєєва А. В.,

*провідний науковий співробітник, к.ю.н., с.н.с.
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Вперше у законодавстві України поняття «спеціальний режим господарювання» (далі – СПР господарювання) запроваджено ГКУ. При цьому кодексом передбачені різновиди спеціальних режимів господарювання (Розділ 8 ГКУ, Глави 39-41), проте немає визначення самого поняття СПР господарювання, його ознак, засобів державного регулювання, які є невід’ємною складовою будь-якого правового режиму, критеріїв розмежування на види, тобто законодавчо не закріплено фактично базовий інструментарій СПР господарювання.

Однак, як вірно підмічає Таран Л. В., повнота правового регулювання неможлива без встановлення його інструментарію, тобто принципу реалізації в об’єктивній дійсності певного сполучення дозволів, вельнів та заборон, що утворюють зміст будь-якого правового режиму [1, с. 96].

На думку авторів коментарю до Господарського кодексу, «спеціальний режим господарювання – це інститут господарського права, що визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на визначеній території або в певній галузі економіки, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і запроваджується для досягнення цілей, встановлених державою» [2, с. 612].

До видів СПР господарювання відносяться: СПР господарювання у спеціальних (вільних) економічних зонах; концесії; виключна (морська) економічна зона України; на державному кордоні України; в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, територіях та об’єктах, що особливо охороняються; спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства; території пріоритетного розвитку; спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; спеціальний режим господарювання в умовах воєнного стану.

Виходячи з такої класифікації можна зробити висновок, що законодавець розрізняє: спеціальний правовий режим господарювання (як загальне поняття) та спеціальний правовий режим господарювання в окремих галузях народного господарства (як родове поняття). Причому до останнього закон відносить спеціальний режим господарювання у Збройних Силах України.

У роботах деяких науковців прямо вказується на особливості здійснення господарської діяльності, наприклад, Збройними Силами України та на державному кордоні [3, с. 34-39, 4, с. 37-41]. При цьому, як указує П. Кондик, здійснювати господарську діяльність можуть не всі військові частини, а лише ті, які пройшли спеціальну реєстрацію [4, с. 40]. Певні особливості (обмеження та стимулювання) здійснення господарської діяльності на державному кордоні та Збройними Силами України зумовлені, на нашу думку, наявністю

публічного інтересу. Тому включення останньої до видів спеціальних режимів господарювання є доцільним.

Єдності думок дослідників щодо визначення спеціального правового режиму не спостерігається. Так, спеціальний правовий режим визначається як: 1) надання іноземцям в якій-небудь сфері прав та/або встановлення для них певних обов'язків, що відрізняються від тих, які надаються в цій сфері для власних громадян відповідної держави [5, с. 46]; 2) надання іноземцям правового стану, що відрізняється від правового режиму громадян в сторону зменшення прав іноземців [6, с. 96]; 3) надання спеціальних прав, які найчастіше встановлюються у договірній практиці [7, с. 307]; 4) надання іноземцям в якій-небудь сфері певних прав та (або) встановлення для них певних обов'язків [8, с. 94]; 5) інститут господарського законодавства, що визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки або у процесі здійснення господарського договору, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, та вводиться для досягнення цілей, встановлених державою [9, с. 835]; 6) особливий порядок правового регулювання певних суспільних відносин, який встановлюється відносно до певного кола суб'єктів або сфери їх діяльності та який відрізняється від загального режиму або пільговою, або обмежувальною направленістю регулювання, обумовленою публічним інтересом, проявляючись у всіх елементах його механізму, зокрема, через гарантії, пільги, форми державної підтримки, обмеження, заборони та додаткові підстави юридичної відповідальності [1, с. 86]; 7) правовий режим, який встановлює особливий порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і вводиться державою з метою забезпечення розумного сполучення публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/або заохочень для суб'єктів господарювання [10, с. 4].

Отже, можна виділити два види спеціальних режимів господарювання: спеціальний правовий режим господарювання загального типу та галузевий спеціальний правовий режим.

Спеціальний правовий режим загального типу визначає «правила гри» для видів господарської діяльності, передбачених Розділом 8 ГК України. Галузевий спеціальний правовий режим господарювання стосується лише окремих галузей економіки, прямо визначених законом як таких, що потребують стабілізації та прискореного розвитку.

На підставі наведених визначень та аналізу законодавства у галузі СПР можна дійти висновку, що спеціальному правовому режиму притаманна низка ознак:

- СПР відрізняється від загального режиму господарювання або пільговою, або обмежувальною направленістю правового регулювання;
- СПР встановлюється на певній території або у певній галузі економіки;
- СПР встановлюється або відносно до певного кола суб'єктів або до сфери їх діяльності.

Як указує Зельдіна О. Р., особливостями спеціального правового режиму є: поєднання норм права, що встановлюють специфіку правового регулювання для досягнення певних цілей; використання специфічних правових засобів; відособленість юридичних норм, які комплексно регулюють організацію та здійснення господарської діяльності [10, с. 9]. Таран Л. В. підкреслює, що однією із суттєвих ознак спеціального правового режиму є те, що він надається спеціальному суб'єкту [1, с. 126].

Таким чином, до ознак спеціального правового режиму слід віднести наступні: спеціальна мета створення СПР; використання специфічних правових засобів; виокремлення у певний блок юридичних норм, які комплексно регулюють організацію та здійснення господарської діяльності у межах цього спеціального режиму; коло осіб, на яких розповсюджується цей спеціальний правовий режим.

При цьому сьогодні, в умовах повсякчасних змін та переформування відносин у сфері господарювання, виникнення нових видів господарської діяльності спеціальний правовий режим господарювання необхідно розглядати як один із основних напрямків удосконалення провадження господарської діяльності в Україні, спрощен-

ня ведення бізнесу в державі (у тому числі і його започаткування). Саме тому на законодавчому рівні повинна бути передбачена можливість моделювання різних видів СПР господарювання за допомогою системи засобів державного регулювання господарської діяльності, а також встановлені критерії розмежування правових режимів здійснення господарської діяльності в Україні.

Література:

1. Таран Л. В. Специальный правовой режим предпринимательской деятельности в свободных экономических зонах Украины (комплексное исследование) Харків : Видавець СПД ФО-П Вапнярчук Н.М., 2004. 256 с.
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; за заг. ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
3. Марченко Н. Особенности осуществления хозяйственной деятельности на государственной границе Украины. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 1997. № 11. С. 34–39.
4. Кондик П. Правове регулювання економічної та господарської діяльності Збройних Сил України. *Право України*. 2003. № 4. С. 37–41.
5. Кибенко Е. Р. Международное частное право: учебное пособие. Харьков : Эспада, 2003. С. 46.
6. Горлов А. И. Национальный режим иностранцев в международной практике. *Вопросы теории и практики современного международного права* / под ред. Л. А. Моджорян. Москва : Изд-во ИМО, 1960. С. 96.
7. Международное право : учебник] / под ред. Н. Т. Блатовой. Москва : Юрид. лит., 1987. С. 307.
8. Черниченко С. В. Личность и международное право. Москва : Международные отношения, 1974. С. 94.
9. Хозяйственное право : учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2002. С. 835.
10. Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2007. С. 4.

Мілаш В. С.,

д.ю.н., професор кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІДНОСИНИ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА АНТИКОРУПЦІЙНІ ПЕРЕВІРКИ ДІЛОВИХ ПАРТНЕРІВ

Забезпечення господарського правопорядку вимагає систематичного та дієвого контролю у всіх сферах матеріального та нематеріального суспільного виробництва, на всіх його етапах, включаючи виробництво, розподіл та споживання суспільного продукту. Відносинам контролю у сфері господарювання та перевіркам, як заходам його здійснення, присвячено праці В. К. Мамутова, О. П. Віхрова, О. П. Подцерковного, В. П. Попелюка та інших.

Вітчизняне законодавство у сфері запобігання корупції серед антикорупційних заходів виділяє проведення антикорупційних перевірок юридичними особами своїх потенційних ділових партнерів. Відтак виникає правомірне питання щодо форми контролю у межах якого суб'єкт господарювання може здійснювати означені перевірки та самої природи відносин, що виникає в процесі здійснення такого контролю.

На доктринальному рівні виділяють два види відносин контролю у сфері господарювання – внутрішньогосподарські та зовнішньогосподарські. Виокремлення господарського контролю та господарська природа відносин при здійсненні контролю у сфері господарювання, стверджує В. П. Попелюк, має прояв в: суб'єктному складі (з однієї сторони суб'єкт господарювання, а з іншої – суб'єкт, наділений господарською компетенцією (організаційно-господарськими повноваженнями); об'єкті цих відносин, яким є дії суб'єктів господарювання в процесі здійснення господарської діяльності; підставах виникнення цих відносин (ними є акти господарського законодавства, що закріплюють вимоги до здійснення господарської діяльності та контрольні повноваження відповідних органів); застосуванні адміністра-